

ÖZÜRLÜ ÇOCUKLARIN AİLELERİYLE PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK ÇALIŞMALARI

Füsun Akkök

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Araştırma Görevlisi

Tüm ailelerde çocuklarının nasıl olmasını istediklerine ilişkin bir beklenti vardır. Bu beklentiler, anne - babanın kendilerini nasıl algıladığına, ve onlar için belirleyici rolü olan kişilere bağlı olmaktadır. Ayrıca bir toplumda «ideal çocuğa» atfedilen tüm stereotipler, doğacak çocuğun sahip olması istenen özellikler olmaktadır. Anne - babanın sahip olmak istediği beceriler veya olmak istediği meslek de hep çocuktan beklentiler olarak yansımaktadır.

Tüm bu beklentiler ve dilekler özürülü bir çocuk ve onun varolan güçleriyle çelişki yaratmaktadır. Aile böyle bir çocuğun doğumuyla çok karmaşık bir psikolojik durum içine girmektedir. Böyle bir durum şu aşamaları içermektedir (Kübler - Ross, 1969) :

Reddetme : Bu ilk aşamada aile böyle bir çocuğu olduğunu kabul edememektedir. Aile çocuğunun normal olduğuna ilişkin kanıtlar aramaktadır. Aile, uzmandan uzmana başvurarak doğru teşhisi anlamaya çalışmaktadır. Anne - baba bu devrede kendilerini ifade etmede de çok zorluk çekmektedir.

Kızgınlık : Birinci basamağı atlatan aile için ikinci aşama «Bu niçin bize oldu?», «Neden bizim başımıza geldi?» sorularına cevap aramaktır. Kızgınlık duygularını uzmanlara, normal çocuğa sahip ailelere, Allah'a ve kendilerine de yansıtılabilmekte, ve aileler özürülü bir çocuğa sahip olmalarını kendi davranış-

ları için bir ceza olarak da algılamaktadırlar. Anne - babanın birbirini suçlaması ve bunun sonucu, evlilik ve aile ilişkilerinin de zedelenmesi bu basamakta karşılaşılan sorunlar arasındadır.

Ayrıca bu kızgınlık duygularının çok aşırı bir biçimde yaşanması da «çocuğun ölmesi» isteğidir, duygusudur. Bu da daha sonra yoğun olarak yaşanan suçluluk duygularına yol açar.

Uzlaşma (Bargaining) : Aileler çocuklarıyla çok yoğun ve uzun ilgilendikleri ve en iyi uzmanlara gidip en iyi eğitim olanaklarını kullandıkları takdirde, çocuklarının normal olacağı duygusunu taşırlar. Bu, suçluluk ve çaresizlik duygularının bir yansıması olmaktadır.

Depresyon: Aileler artık yavaş yavaş durumun gerçek bir durum olduğunu, değer bir deyişle, farklı özelliklere sahip bir çocukları olduğunun farkında olmaya başlarlar. Kaybetme duygularını yoğunlukla yaşarlar. Aileler durumlarını kabul etmeleri gerektiğini anlamaya, ve neler yapabileceklerini, çocuklarına nasıl yardımcı olabileceklerini daha gerçekçi bir biçimde düşünmeye başlarlar.

Kabul : Bu aşamaya erişebilen anne - babalar çocuklarını olduğu gibi kabul etmeye, çocuğu ailenin bir ferdi olarak kabul etmeye hazırdır.

Anne, eğer ev dışı sosyal ilişkilerini devam ettiriyor ve normal çocuklarının ihtiyaçlarıyla da özürülü çocuğun ihtiyaçları ölçüsünde ilgileniyorsa, anne bu aşamada kabul edilmektedir.

Özürülü çocuğun ailesine verilecek psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinde ailenin durumlarını anlamalarına yardımcı olmak amaçlandığı gibi, var olan durumla neler yapabilecekleri konusunda da katkıda bulunmaya çalışılır. Diğer bir deyişle, özürülü bir çocuğu kabul etmeleri ve onun için ailenin neler yapabileceği konusunda rehberlik edilmeye çalışılır. Bu alanda ilk çalışmalar 1960'lı yılların sonunda başlamıştır. 1960'lı yılların sonuna doğru ruhsal problemleri ve zekâ geriliği gösteren bireylerin, çocukların eğitiminde, tedavisinde gönüllü çalışanların, öğretmenlerin ve özellikle ailelerin rolü daha bir önemli vurgulanmaya başlamış, bu konu üzerinde çok çeşitli çalışmalar başlatılmıştır. Tüm bu çalışmalarda çıkış noktası, ailelerin çocuklarının problemlerinin çözümüne, onlarda yeni davranışlar geliştirilmesine yardımcı olma amacıdır. Bu eğitim sürecinin, davranış değişikliğinin çocuğun içinde bulunduğu doğal ortamda olmasının gereği de bir çok çalışmada vurgulanmıştır (Paul, 1969; Tharp ve Wetzel, 1969; Tramontana, 1971; Zeilberger, Sampen ve Sloane, 1968). Çocuğun içinde bulunduğu doğal ortamda onunla uğraşmak, çalışmak da bu sürece aileleri doğrudan katmaktadır. Ross, (1972. s. 919) bunu şöyle açıklamaya çalışmıştır.

«Eğer davranışlar düzeltilecek, değiştirilecek veya geliştirilecek ise, bu davranışın ortaya çıktığı ortamda olmalıdır. Bu da genellikle terapi odası değildir, olmamalıdır. Bu nedenle çocuklarla çalışan terapistler kendilerini davranış oluşturunken, oluştugu çev-

rede ve ailelerle birlikte çalışma ihtiyacında hissetmişlerdir.»

Patterson, Littman ve Hinsey (1964), çocuğun uyumunda, davranışlarında sosyal çevresinin, bu çevredeki uyarıcıların rolüne değinmişler ve ailenin de bu süreçte gerekli bir öge olduğunu vurgulamışlardır.

Bu süreçte Psikolojik danışmanın, uzmanın özel eğitime muhtaç bir çocuğa sahip aileye yardımcı olabilecekleri ortak problemler şunlardır : (Murray, 1973)

1. Özürülü bir çocuğa sahip oldukları gerçeğini kabul etmelerinde onlara yardımcı olmak,

2. Başkalarıyla paylaşamadıkları duygusal problemlerini paylaşmak.

3. Özürülü bir çocuğa sahip oldukları için kendilerini suçlu hissetmeleri ve bunun kendi günahları sonucu olduğu karmaşasının çözümüne yardımcı olmak,

4. Çocuklarına gerekli eğitim programlarında yardımcı olmak,

5. Başkalarından gelecek yanlış, eksik ve farklı değer yargılarına dayalı fikirlere karşı onları aydınlatmak.

Psikolojik danışmanın aileyle etkili bir iletişim içine girebilmesi için, öncelikle kendisinin özürülü bir çocuğu olduğunu gibi kabul edebilmesi, onu sevmesi ve benimsemesi ön şarttır.

Psikolojik danışma sürecinde, ailenin özürülü bir çocuğun doğumuyla yaşadığı duyguların, aşamaların normal olduğunu, beklentilerin sarsılmasıyla tüm bu duyguların ortaya çıkmasının doğal olduğunu anlamasına yardımcı olunmaya çalışılır, yaşanması gerektiği vurgulanır.

Ailelerin birçoğu aşamaların en sonuncusu olan kabul aşamasına erişememektedirler. Bazı aileler red aşamasında takılmakta, ve sürekli olarak çocuklarının normale döneceği beklentisi içinde olmaktadır.

Tüm bu süreçte, her aile kendine özgü bir gelişim hızı içindedir, bir aşamayı bütünüyle yaşamadan ve hazır olmadan diğer aşamaya geçmeye zorlanmamalıdır.

Aileye psikolojik danışma sürecinde, buldukları durumları anlamalarına yardımcı olması, danışmanın kendi değerlerini yansıtmasından kaçınması ve ailenin konuşmak, paylaşmak istedikleriyle yola çıkılması esastır.

Özürli bir çocuğun geleceği, ne ölçüde gelişebileceği büyük ölçüde ev ortamına bağlıdır. Birçok durumlarda çocuğun gelişimi için aileye yardımcı olmak, çocuğa doğrudan eğilmek kadar ve hatta daha fazla etkili olmaktadır (Leigh, 1975). Ailenin çocuğunu olduğu gibi kabul etmesine ve anlamasına rehberlik etmek, özürli çocuğun gelişiminde temel taşları oluşturmaktadır.

KAYNAKLAR

- Huber, C.H., «Parents of the Handicapped Child. Facilitating Acceptance Through Group Counseling.» *Personnel and Guidance Journal*, 57 : 267 - 269, 1979.
- Kübler-Ross, E., *On death and dying*. New York : MacMillan, 1969.
- Leigh, J., «What we know about counseling the disabled and their parents : A review of the literature». L. Buscaglia (ed.), *The disabled and their parents : A counseling Challenge*. Thorofare, N.J., Charles B. Slack, 1975.
- Murray, M.A., «Needs of parents of Mentally Retarded Children». Washington, D.C. : National Association for Retarded Children, 1973.
- Norton, F.H., «Counseling Parents of the Mentally Retarded Child». *The School Counselor*, 23 : 201 - 205, 1976.
- O'Dell, S., «Training Parents in Behavior Modification : A Review.» *Psychological Bulletin*, 81 (7) : 418 - 433, 1974.